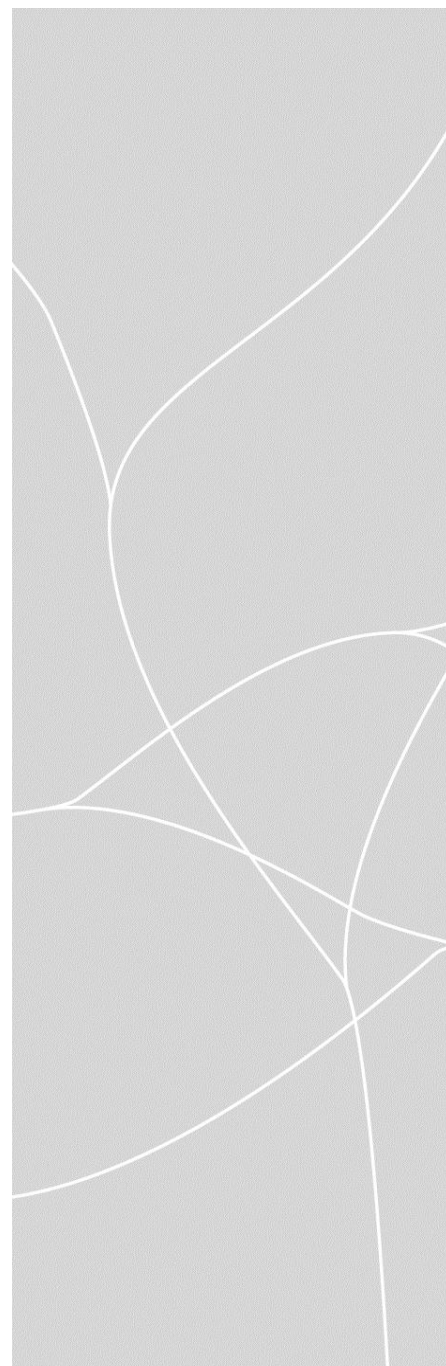

Checklista för jämställd biståndsbedömning

Vård och omsorg

Upprättad
Datum: 2013-10-25
Reviderad 2013-11-28
Projektledare: Sara Makboul
Konsult: Gertrud Åström
Enhet: Vård och omsorg

Malmö stad

Försättsblad

Föreliggande rapport är en del av det jämställdhetsarbete som bedrivits inom Vård- och omsorgsverksamhet sedan 2012. Arbetet är en uppföljning av rapporten – *Jämställdhetsanalys av biståndsbeslut enligt SoL och LSS*.

Samtliga rapporter och material finns tillgängligt på Komin;
<http://komin.malmo.se/Arbetsfalt-verksamheter/Vard--omsorg/Aktuellt--erfarehensutbyte/Aktuella-projekt/Jamstalldhetsintegrering.html>

Tack till alla som varit delaktiga i arbetets genomförande!

Projektets styrgrupp;

Billy Nielsen, utredningssekreterare, stadsområdesförvaltning Öster
Helena Paulsson, utvecklingssekreterare, Sociala resursförvaltningen
Susanne Jordal, avdelningschef avd LSS, Sociala resursförvaltningen
Åsa Ollerstam Lundh, enhetschef, stadsområdesförvaltning Väster

Konsult;

Gertrud Åström, konsult och jämställdhetsexpert

Jämställdhetsgruppen, Vård och Omsorg, avdelningen för bistånd;

Ida Halldén, biståndshandläggare Öster
Thomas Åkesson, biståndshandläggare Öster
Sara Hultgren, biståndshandläggare Väster
Carin Elmvik, biståndshandläggare Väster
Veronika Palmqvist, biståndshandläggare Väster
Ann-Helen Westerdahl, biståndshandläggare Innerstaden
Carolina Hansen, biståndshandläggare Innerstaden
Marie Karlsson, biståndshandläggare Innerstaden
Zara Mahmood, biståndshandläggare Norr
Pia Dabl, biståndshandläggare Söder
Kadrije Bunjako, biståndshandläggare Söder
Mikael Mårtensson, biståndshandläggare Söder

Jämställdhetsgruppen fortsätter jämställdhetsarbetet genom ett upprättat nätverk. Nätverkets fortsatta uppdrag är att hålla jämställdhetsperspektivet levande på arbetsplatsträffar och uppföljning. Att informera nyanställd personal om Vård och Omsorgs jämställdhetsarbete. Samt att verka som stöd för chefer och medarbetare vid implementeringen av Checklistan i verksamheten, genom att informera om Jämställdhetsgruppens arbete. Samordnare för nätverket är biståndshandläggare *Sara Hultgren* sara.hultgren@malmo.se, biträdande samordnare är biståndshandläggare *Carolina Hansen* carolina.hansen@malmo.se

Sara Makboul sara.makboul@malmo.se
Projektledare

Innehållsförteckning

Checklista för jämställd biståndsbedömning	1
Försättsblad	2
Bakgrund	4
Jämställd biståndsbedömning	5
Metod	7
Ärendegranskning	8
Hemtjänst	8
Granskningsmall	9
Personlig assistans och ledsagarservice enligt LSS	10
Granskningsmall	10
Svårigheter och rekommendationer	11
Resultat	13
Vem initierar ärendet?	13
Makars ansvar	14
Anhörigsituation	17
Personlig omvårdnads- och serviceinsatser	20
Socialt tillstånd	22
Brukarens yrkessituation	23
Aktuellt tillstånd	25
Hälsotillstånd	26
Beskrivning av hur brukaren är och mår	27
Intressen	28
Beslut	29
Kontrollfrågor	30
Mål	31
Kommunicering	33
Slutsatser Hemtjänst	34
Slutsatser LSS personlig assistans	36
Slutsatser LSS ledsagarservice	36
Checklista	37
Kontrollfrågor	39
Diskussion	40
Bilaga 1	42
Utvärdering av arbetet med jämställdhetsintegrering av vård och omsorgsverksamhet 20/9-13	42

Bakgrund

Arbetet med jämställdhetsintegrering av vård- och omsorgsverksamhet i Malmö började i juni 2012. Syftet var att integrera jämställdhetsperspektivet i verksamheten med fokus på biståndsbedömningen. Studier runt om i Sverige har visat att kvinnor och män, flickor och pojkar som är i behov av insatser enligt SoL och LSS inte bedöms likvärdigt. För att undersöka om så var fallet även i Malmö beslutade samtliga tio vård- och omsorgschefer att tillsammans med Sociala resursförvaltningen påbörja arbetet med jämställdhetsintegrering av vård- och omsorgsverksamhet. Målet var att på ett hållbart sätt säkerställa att kvinnor och män, flickor och pojkar får en likvärdig fördelning av verksamhetens resurser, tillgodosedda efter behov, oavsett kön. Detta skulle uppnås genom att öka medvetenheten och kunskapen om jämställdhetsperspektivets betydelse i socialtjänstens arbete samt genom att införa verktyg för att jämställdhetssäkra biståndsbedömningen.

Enligt Malmö stads utvecklingsplan är huvudsyftet med jämställdhetsintegrering att kvalitetssäkra kommunens verksamheter riktade till medborgarna. Kommunfullmäktige avsatte i 2012 års budget fyra miljoner kronor som har fördelats till stadens förvaltningar och bolag för att bidra till att de nationella jämställdhetsmålen ska uppnås. De insatser som görs inom ramen för jämställdhetsintegrering refereras och leder till ett förverkligande av de jämställdhetspolitiska målen. Målen ger vägledning i hur vi kan tänka i det vardagliga arbetet samt fungerar styrande för handläggningen av ärenden.

Målet är att kvinnor och män ska ha **samma makt att forma samhället och sina egna liv**. För att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv följer fyra delmål:

- *En jämn fördelning av makt och inflytande.* Kvinnor och män ska ha samma rätt och möjlighet att vara aktiva medborgare och att forma villkoren för beslutsfattandet.
- *Ekonomisk jämställdhet.* Kvinnor och män ska ha samma möjligheter och villkor i fråga om utbildning och betalt arbete som ger ekonomisk självständighet livet ut.
- **Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet.** Kvinnor och män ska ta samma ansvar för hemarbetet och ha möjligheter att ge och få omsorg på lika villkor.
- *Mäns våld mot kvinnor ska upphöra.* Kvinnor och män, flickor och pojkar, ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet.

Jämställd biståndsbedömning

Jämställdhetsintegrering betyder att varje del av en verksamhet arbetar utifrån det egna, professionella, uppdraget. Det är den politiska ledningens uppgift att besluta om målsättningar och budgetera för en likvärdig och bra service för medborgarna. Det är verksamhetsledningens uppgift att säkerställa personalens kunskap om jämställdhet och jämställdhetsintegrering och att metodiskt leda arbetet för ett konkret, jämställt resultat. Det är varje anställds uppgift att utföra sitt arbete så att resultatet för dem som berörs är likvärdigt och bra, för både kvinnor och män, flickor och pojkar.

Fokus i arbetet med checklistan har legat på det professionella handläggandet, vilket inom vård- och omsorgsverksamhet framförallt berörs av det tredje jämställdhetsmålet gällande en jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet. Kvinnor och män ska ta samma ansvar för hemarbetet och ha möjlighet att ge och få omsorg på lika villkor.

Biståndshandläggare möter dagligen människor från olika samhällsgrupper vars liv formats efter tydliga och ibland stereotypa könsroller och som ofta, inte minst i den äldre generationen inom hemtjänsten, är svåra att förändra i de situationer som handläggaren möter dem i. Biståndshandläggare styr inte över de strukturer som finns i familjer, men däremot över den egna handläggningen. När socialtjänsten ändrar det egna förhållningssättet och styr handläggningen med jämställda metoder ges möjlighet till likvärdig och bra service för kvinnor och män. Biståndshandläggaren kan påverka handläggningen i jämställd riktning genom att ändra det sätt på vilket frågorna ställs och på det sätt som handläggaren tolkar de svar som ges. *Socialtjänsten kan bidra till en samhällsutveckling i jämställd riktning där kvinnor och män får del av samhällets resurser på ett likvärdigt sätt, en samhällsutveckling som inte bidrar till exempelvis strukturer där kvinnor tvingas avstå från betalt arbete, gå ner i arbetstid, eller arbeta dubbelt och obetalt för att vårda en anhörig.* De undersökningar som gjorts i Malmö och på andra håll inom socialtjänsten visar att det förväntade ansvaret för kvinnor, vare sig de är makar, döttrar eller mor- och farmödrar, är mycket större än det förväntade ansvaret för män.

Socialtjänster i landet som arbetat med jämställdhet har gjort intressanta ärendeanalyser utifrån olika granskningsmallar, men inte dragit slutsatser utifrån analyserna som omsatts i metoder i den löpande verksamheten. Det är emellertid just detta som checklistan avser. Målet med checklistan är att vara ett verktyg för handläggarna som ska säkerställa likvärdig service.

Checklistan är medvetet utformad för att kunna samvariera med övriga metodutvecklingar som för närvarande pågår inom socialtjänsten, bland andra BAS – Behov av stöd, som är ett handlägningsinstrument som arbetats fram av Socialstyrelsen. Målsättningen är att i framtiden kunna inarbeta checklistans frågor i BAS. Checklistans frågor svarar även mot kravet att socialtjänsten ska

vara salutogen i handläggningen t.ex. i fråga om förmåga kopplat till sjukdomstillstånd.

Arbetet har förutom den stadsövergripande studien också byggt på erfarenheter från jämställdhetsarbetet som utförts i Limhamn/Bunkeflo. En viktig slutsats där var att olika analyser som gjorts av ärendehandläggning ur ett jämställdhetsperspektiv inte skilt ut den autentiska berättelsen av brukaren från handläggarens eller andras inlägg. En professionell handläggning ska återge brukarens egen berättelse, men också åstadkomma ett jämställt, likvärdigt och bra resultat. Checklistan säkerställer att handläggaren ställer samma frågor och inhämtar samma uppgifter från både kvinnor och män. Handläggaren jämställdhetssäkrar sina egna inlägg. Då finns möjlighet att brukaren får återge sin livssituation med egna ord utan att informationen blir stereotypt behandlad i ärendet.

Metod

- Den 20 juni 2012 anordnades en workshop för biståndshandläggare. Representanter från varje stadsdelsförvaltning bjöds in för en diskussion kring en jämställd verksamhet, i syfte att synliggöra kunskapsnivå, nytta och vilja att integrera jämställdhetsperspektivet i biståndsbedömningen.
- Den 5 oktober 2012 anordnades en utbildningsdag för samtliga biståndshandläggare och intresserade chefer i Malmö stad, gällande jämställdhetsintegrering som strategi för jämställda verksamheter. Föreläsare var Gertrud Åström. Dagen inleddes av kommunalrådets politiska sekreterare Sara Svensson gällande Malmös utvecklingsplan för jämställdhetsintegrering.
- Under november månad 2012 deltog projektledaren på majoriteten av stadsdelarnas arbetsplatsträffar för biståndshandläggare för att informera om genomförd kartläggning av biståndsbeslut enligt SoL och LSS samt om bildandet av en jämställdhetsgrupp.
- Den 21 november 2012 anordnades en heldagsutbildning i ärendegranskning ur jämställdhetsperspektiv för representerande biståndshandläggare från respektive stadsdelsförvaltning och chefer tillsammans med konsulten Katarina Olsson. En biståndshandläggare från Piteå var inbjuden i syfte att berätta om sin resa i arbetet med jämställdhetsintegrering. Under dagen granskades ett antal utredningar av identifierade från kön, i syfte att syna eventuella mönster i utredningarna.
- Den 22 mars 2013 anordnades en informationslunch inför bildandet av en jämställdhetsgrupp. En eller två representerande biståndshandläggare från respektive stadsdel tillsammans med intresserade chefer var inbjudna till lunchen i syfte att informeras om årets arbete med jämställdhetsintegrering. Majoriteten av deltagarna i jämställdhetsgruppen hade deltagit i ovannämnda aktiviteter gällande jämställdhetsintegrering och hade därmed goda förkunskaper i ämnet.
- Den 26 april och 21 maj träffades jämställdhetsgruppen under heldagar och granskade utredningar ur jämställdhetsperspektiv tillsammans med projektledare och konsulten Gertrud Åström. Utifrån en mall med frågor granskade biståndshandläggare av identifierade utredningar som de medtagit. Gruppen bestod av hälften LSS-handläggare och hälften SoL-handläggare.

- Den 11 juni träffades jämställdhetsgruppen under en heldag där de tillsammans med projektledaren drog slutsatser av de mönster som var synliga i utredningarna. Slutsatser drogs utifrån ett sammanställt material av de granskade utredningarna som projektledaren förberett och skickat ut till gruppen i god tid innan mötet, så att samtliga i gruppen hunnit fundera på det som var synligt i utredningarna. Gruppen ombads även ägna en stund åt att i mindre grupper fundera över hur de föreställde sig och önskade att checklistan var utformad samt ge förslag på utformningen. Gruppen ombads skriva ner förslagen och skicka in dem till projektledaren innan tiden för nästa träff.
- Den 17 juni träffades jämställdhetsgruppen under eftermiddagen för att formulera checklistan utifrån ett förslag som projektledaren och konsulten Gertrud Åström förberett.

Ärendegranskning

Jämställdhetsgruppen bestod av omkring 10-15 biståndshandläggare från samtliga stadsdelar (idag stadsområden) i Malmö stad. Samtliga deltagare hade med sig lika stort antal avidentifierade utredningar för kvinnor och för män, från både SoL och LSS så att utredningarna var representativa för hela Malmö stad. SoL-handläggarna granskade hemtjänsten och LSS-handläggarna granskade personlig assistans (PA) vid det första tillfället och ledsagarservice (LS) vid det andra. Samtliga utredningar var utförda under 2012.

Hemtjänst

För hemtjänsten gjordes en uppdelning på samboende brukare och ensamboende brukare. Gruppen granskade 9 utredningar för samboende kvinnor och 9 utredningar för samboende män samt 10 utredningar för ensamboende kvinnor och 10 utredningar för ensamboende män. Totalt granskades 38 utredningar för hemtjänsten. Utredningarna var nyansökningar för brukare över 65 år.

De utförda granskningarna följde utredningsprocessen och granskades enligt mall både kvantitativt och kvalitativt.

Granskningsmall

- **Initiativtagare till ärendet**
- **Makars ansvar**
 - Hur ofta de nämns, antal gånger de nämns i utredningen samt på vilket sätt de nämns i utredningen
- **Anhörigsituation**
 - Hur brukarens anhörigsituation ser ut, om brukaren har anhöriga, vilka de är och vilken roll de spelar i brukarens liv. Vad anhöriga gör och vad brukaren gör själv
- **Service- och personliga omsorgsinsatser**
 - Antal service- och personliga omsorgsinsatser som brukaren ansöker om och beviljas
- **Socialt tillstånd**
 - Antal meningar som beskriver socialt tillstånd samt allmän bedömning av det beskrivna sociala tillståndet
- **Yrkessituation**
 - Om brukarens tidigare eller nuvarande yrkessituation framgår i utredningen
- **Aktuellt tillstånd**
 - Antal meningar som beskriver det aktuella tillståndet
- **Hälsotillstånd**
 - Antal meningar som beskriver hälsotillståndet
- **Beskrivning av hur brukaren är och mår**
 - Antal ord samt vilka ord som beskriver hur brukaren är och mår
- **Intressen**
 - Antal ord samt vilka ord som beskriver vad brukaren tycker om att göra eller gör
- **Mål för insats**
- **Beslut om insats**
- **Insatsens tidsbestämmelse**
 - Om det i utredningen framgår om beslutet är tidsbestämt eller inte
- **Kommunicering**
 - Om beslutet har kommunicerats med den enskilde eller inte

Personlig assistans och ledsagarservice enligt LSS

För personlig assistans enligt LSS gjordes en uppdelning på samboende brukare och ensamboende brukare. Gruppen granskade 3 utredningar för samboende kvinnor och 4 utredningar för samboende män/pojkar samt 3 utredningar för ensamboende kvinnor och 2 utredningar för ensamboende män. Totalt granskades 12 utredningar för personlig assistans enligt LSS, 6 kvinnor och 6 män/pojkar. Granskningen inkluderar information om ålder och personkretstillhörighet. Endast en brukare var en ung pojke, medan 11 av 12 brukare var vuxna, under 65 år. 11 av 12 brukare tillhörde personkrets 3.

För ledsagarservice enligt LSS var alla brukare samboende. En uppdelning gjordes på brukare som är samboende med familj och brukare som är samboende med maka eller make. Gruppen granskade 5 utredningar för kvinnor/flickor samboende med familj och 5 utredningar för män/pojkar samboende med familj, samt 2 utredningar för kvinnor samboende med make och 2 utredningar för män samboende med maka. Granskningen inkluderar information om ålder och personkretstillhörighet.

Granskningsmall

- **Makars ansvar**
 - Hur ofta de nämns, antal gånger de nämns i utredningen, på vilket sätt de nämns i utredningen samt huruvida det refereras till äktenskapsbalken
- **Anhörigsituation**
 - Hur brukarens anhörigsituation ser ut, om brukaren har anhöriga, vilka de är och vilken roll de spelar i brukarens liv
- **Socialt tillstånd**
 - Antal meningar som beskriver socialt tillstånd samt allmän bedömning av det beskrivna sociala tillståndet.
- **Aktuellt tillstånd**
 - Antal meningar som beskriver aktuellt tillstånd
- **Beskrivning av hur brukaren är och mår**
 - Antal ord samt vilka ord som beskriver hur brukaren är och mår
- **Intressen**
 - Antal ord samt vilka ord som beskriver vad brukaren tycker om att göra eller gör
- **Mål för insats**
- **Beslut om insats**
- **Insatsens tidsbestämmelse**
 - Om det i utredningen framgår om beslutet är tidsbestämt eller inte
- **Kommunicering**
 - Om beslutet har kommunicerats med den enskilde eller inte
- **Frågor som ställs av handläggare**
 - Huruvida det framgår vilka frågor som ställs av handläggaren

Svårigheter och rekommendationer

Jämställdhetsgruppen konstaterade vid granskningarna att strukturen för ärendehandläggning har öppnat för handläggarnas individuella anpassningar, vilket gjorde jämförelser av utredningar utifrån granskningsmallen svåra. Svårigheterna att följa granskningsmallen gällde framförallt rubrikerna för aktuellt tillstånd och social situation. Det förekom stora skillnader i utredningarnas rubriker. I vissa utredningar återfanns inte rubrikerna alls, utan den avsedda informationen var istället mer eller mindre närvarande på andra platser i utredningarna. Gruppens lösning blev att söka upp de meningar i utredningarna som berörde rubrikerna aktuellt tillstånd och social situation. Frågan om hur uppgiften skulle lösas ledde också till en diskussion om varför det är tillåtet att ändra rubrikerna i utredningarna. Möjligheten att själv anpassa rubriker efter innehåll medför stora skillnader mellan utredningarna och skillnader i utredningarnas omfattning och kvalitet. En insatsanpassad analysmall för rubriker efterfrågades för att komma till rätta med stora skillnader i bedömningsstrukturen.

Svårigheter att följa granskningsmallen framkom även i samband med frågan om kommunikering. Det som i vissa stadsdelar ansågs vara kommunicerat var inte det i andra stadsdelar. Gruppen enades om att alla utredningar som hade meddelats till brukarna skulle ses som kommunicerade, oavsett om det hade skett muntligt eller skriftligt. För att säkerställa likvärdigheten är det dock viktigt att det i framtiden säkerställs att samma riktlinjer för bl.a. kommunikering fastställs och att brukare oavsett stadsområdestillhörighet bemöts på ett likvärdigt sätt. Problemen med olikheterna har uppmärksammats på flera håll i Malmö stad och kommer därmed att tas om hand i annan ordning i form av standardisering av rubriker samt standardisering av bedömningsinstrument. Resultatet bekräftar behovet av en mer enhetlig handläggning som säkerställer likvärdiga beslut för Malmös kvinnor och män.

Vid den avslutande gemensamma genomgången av mönster och eventuella svårigheter i ärendegranskningen framkom att granskningen upplevdes som lättare vid det andra tillfället jämfört med det första. Detta bekräftar att granskningsprocessen i sig är lika viktig som själva resultatet av granskningarna i ledet att integrera jämställdhetsperspektivet i biståndsbedömningen. Under de gemensamma diskussionerna framkom att det upplevdes som svårt att i granskningen av enskilda fall se tydliga könsmonster som berodde på handläggningen. När däremot de enskilda granskningarna presenterades sammanställda och där olika utredningar ställdes mot varandra underlättades jämförelsen avsevärt. För att se mönster krävs jämförande data och analyser.

Vid samtliga tillfällen för jämställdhetsgruppens sammanträden diskuterades frågor kring hur checklistan ska integreras i det nya verksamhetssystemet. Gemensamma önskemål uttrycktes om att checklistan ska ingå i genomförandet av utredningen och följa handlägningsprocessen. Samtliga deltagare var överens om att fasta rubriker som standardiseras enligt ICF (International Classification of Functioning) kommer att underlätta handläggningen. Oro för att användningen av checklistan ska falla bort med tiden uttrycktes. I syfte att undvika detta föreslogs att ett vägledningsdokument tas fram som innehåller de perspektiv som handläggarna måste ta hänsyn till i utredningar om bistånd. Perspektiv som jämställdhet, våld i nära relationer och salutogen biståndsbedömning bör ingå för att hålla samtliga perspektiv levande, men också i utbildningssyfte vid nyanställningar.

Resultat

Vem initierar ärendet?

Slutsats

Hemtjänst

- Makor till samboende män initierar ärendet oftare än makar till samboende kvinnor.
- Endast döttrar, inga söner initierar ärendet trots att flertalet brukare även har söner.

Reflektion

Hemtjänst

- Vad är orsaken? Är det att maken blivit för sjuk? Att hon inte längre orkar för att hon ser att han behöver hjälp som hon inte kan ge? Och det ser inte män?
- Håller vi automatiskt fortsatt kontakt med döttrarna för att de initierat ärendet, trots att sönerna är närvarande? Frågar vi alltid den enskilde vem som är närmast, eller antar vi att det är personen som initierat ärendet?

Citat:

”När det gäller en brukares barn så var det väl så att det var fler döttrar som var engagerade, men det är kanske också så att vi som biståndshandläggare efter ett möte med dottern fortsätter att vända oss till dottern i alla frågor även om brukaren också har en son”

Checkfråga:

Här är främst det tredje jämställdhetsdelmålet om en jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet aktuellt. Kvinnor och män ska ta samma ansvar för hemarbetet och ha möjlighet att ge och få omsorg på lika villkor. För att detta ska förverkligas är det viktigt att säkerställa att omsorg om anhöriga är önskvärt från båda hållen. Ömsesidig frivillighet av omsorg är viktigt för både brukaren och för den anhöriga. Anhöriga är aldrig skyldiga att vårda en anhörig.

Ställ samma fråga till kvinnor och män!

- **Fråga vårdtagaren om det är sonen eller dottern som ska kontaktas**
- **Fråga aktuell son eller dotter om vem som ska kontaktas**

Makars ansvar

Slutsats

Hemtjänst

- Makans ansvar nämns i utredningen oftare än makens ansvar.
- Makor till samboende män är mer behjälpliga med service och personlig omvårdnad till sina makar, än makar till samboende kvinnor. I de fall där maken inte är behjälplig uttrycks det oftare än i samboende kvinnors utredningar, att hennes sjukdomstillstånd inte tillåter det, oavsett om det rör sig om personlig omsorg eller service.
- Samboende kvinnor uttrycker i större utsträckning än samboende män oro över vad maken ska klara av och orka med, och ansöker därför om insatsen. Motsvarande uttryck finns inte i undersökta utredningar för samboende makar.

LSS

- **PA**(Personlig assistans): Makans ansvar nämns i utredningen oftare och mer omfattande än makens ansvar.
- **LS** (Ledsagarservice): Makans ansvar nämns i utredningen oftare och mer omfattande än makens ansvar.

Reflektion

Hemtjänst

- I utredning av serviceinsatser till samboende ska hänsyn till makars ansvar tas med i bedömningen. Om vi i mycket större utsträckning beaktar kvinnans ansvar leder det till att samboende kvinnor får mer insatser eftersom deras makes ansvar inte beaktats i bedömningen, för att han inte i samma utsträckning förväntas bidra. Det återspeglar de olika förväntningarna som finns för kvinnor och män. Förväntningarna kommer från brukaren men bekräftas av handläggaren i de fall makars ansvar inte beaktas i bedömningen. Å andra sidan innebär detta att om dessa samboende kvinnor inte skulle få mer insatser skulle vården av äldre kvinnor vara sämre än vice versa och målet om likvärdighet kan då inte uppfyllas. Det blir alltså viktigt att säkerställa att det inte innebär sämre villkor för kvinnan om man förlitar sig på maken. Likvärdighet är målet. Det är då viktigt att säkerställa att omsorgen om den behövande kvinnan sker på rätt sätt så att hon inte ska behöva finna sig i sämre förutsättningar för att maken inte utför den nödvändiga omsorgen.
- I tre av de undersökta utredningarna för samboende kvinnor och tre av de undersökta utredningarna för samboende män var frågan om makars ansvar inte relevant för bedömningen eftersom endast makars

ansvar gällande service i hemmet inräknas. Ändå nämns i samtliga utredningar makans omsorg om maken i större utsträckning än makens omsorg om maken.

- Är det en bidragande faktor till varför kvinnor får mer insatser än män? Det leder fel att tro att betoningen av makans ansvar leder till att kvinnor får mer hjälp. Det troliga är att det är tvärtom. Makans omsorg nämns så mycket i utredningen att det innebär att de som får minst är samboende kvinnor som vårdar en ännu skröpligare make sett utifrån hennes egen skröplighet. Måste kvinnor vara sjukare för att få samma hjälp? Det är i samtliga utredningar för samboende makar tydligt att hustrun ger maken omfattande hjälp med både personlig omvårdnads- och serviceomsorg oavsett om hon förvärvsarbetar eller inte. Motsvarande situation återfanns i vissa av de samboende kvinnornas utredningar där maken var behjälplig med omsorgen om maken, men däremot inte i samma utsträckning som i samboende mäns situation.
- I samtliga fall där maken pga. omfattande sjukdomstillstånd inte hade möjlighet att vårda maken, nämndes det i utredningen. Motsvarande i samboende kvinnors situation återfanns inte i samma utsträckning. Makans oförmåga att vårda är det som syns.

Citat:

”Utredningen är till stor del baserad på brukarens berättelse, kanske är det så att kvinnor tydligare uttrycker vad de utför i hemmet? Kanske är det så att vi inte ställer samma frågor om vad de utför i hemmet till maken som till maken? I vilket fall leder det till att makens ansvar inte beaktas i samma utsträckning som makans”

”Maken som ringer om frun som brutit armen. Hon behöver hjälp, biståndshandläggare bokar möte. Kan hon redan då ställa en fråga annorlunda? Vad hindrar dig från att göra det? Det är stressiga situationer som bidrar till fel i handläggningen”

”Min fru har åkt in och jag behöver snabbt hjälp med mat, och då går man snabbt in med insats utan att tänka efter”

”Informerar vi samma saker till kvinnor och män i avlastande syfte? Jag kan komma på mig själv ibland att vara snabbare att erbjuda kvinnan avlastning än mannen. Oftast tror jag att det beror på att mannen inte vill klaga eftersom man inte ska visa sig svag som man och att man helt enkelt glömmer bort det, kanske mina fördomar?”

Checkfråga:

”Sammanlevande personer har ett gemensamt ansvar för det gemensamma hemmet. **Insatser avseende personlig omvårdnad omfattas inte av det gemensamma ansvaret.** I de fall där den närstående bistår den enskilde ska man i utredningen beakta den närståendes eventuella behov av avlösning, avlastning eller annat stöd”
*Riktlinjer för bistånd i form av särskild boendeform för äldre och funktionsnedsatta i Malmö stad*¹

Ställ samma frågor till make och maka om vad de utför i hemmet. För att få en bild över hemsituation ställ följdfrågor som ska leda till ett likvärdigt och bra beslut:

- **Vad gör du hemma?**
- **Finns det något du slutat att göra pga. din fysiska hälsa?**
- **Finns det någon personlig omvårdnad som du hjälper din maka/make med?**
- **Finns det någon personlig omvårdnad som du slutat att hjälpa din maka/make med?**

¹ Stadskontoret | Riktlinjer för bistånd i form av särskild boendeform för äldre och funktionsnedsatta i Malmö stad. Antagna av KS 110301, reviderade 130116.
16 | Vård och omsorg | Checklista för jämställd biståndsbedömning

Anhörigsituation

Slutsats

Hemtjänst

- Anhöriga till samboende män är mer involverade än anhöriga till samboende kvinnor.
- Anhörigas betydelse i brukarens liv är stort för att få vardagen att fungera.
- Brukares strävan efter självständighet är tydligt för samboende kvinnor och ensamboende kvinnor och män.
- Brukares barn är behjälpliga med ekonomi, räkningar och kontakt med myndigheter. Framförallt döttrar bistår med service och personlig omvårdnad och omsorg samt kontakt med myndigheter. Befintliga söner stöttar och hjälper till med ekonomi och räkningar.
- Döttrar till ensamboende män är särskilt involverade i det praktiska arbetet.

LSS

- **PA:** Kvinnor är den primära omsorgsgivaren i de enskildas liv, oavsett om den behövande är kvinna eller man, ensamboende eller samboende.
- **PA:** Sysslor som utförs av anhöriga kvinnor till behövande män beskrivs mer utförligt än de sysslor som anhöriga män utför till behövande kvinnor.
- **LS:** Mamman är den primära i samtliga utredningar för flickor och pojkar samboende med familj. I majoriteten av de utredningarna fanns ingen pappa i barnets liv. I de fall där båda föräldrarna var närvarande nämndes endast mamman i utredningen.
- **LS:** Kvinnans ansvar är tydligare i utredningar för samboende män med maka. Kvinnans ansvar beskrivs i omfattande berättelse med förklaringar för varför hon inte kan utföra vissa uppgifter, motsvarande återfinns inte i utredningar för samboende kvinnor med make.

Reflektion

Hemtjänst

- Det är tydligt att samboende kvinnor och ensamboende kvinnor och män ofta uttrycker ett tydligt behov av självständighet och vilja att återgå till självständighet.

LSS

- **PA:** Det framgår tydligt att det i de flesta fall är kvinnor som är omsorgsgivare för de behövande, finns inte en maka så finns det en syster eller mormor/farmor.
- **PA:** Dottern/makan är betydelsefull i de behövandes liv. Det kan i vissa fall te sig problematiskt i fall där makor eller döttrar vårdar maken eller pappan samtidigt som de förvärvsarbetar och den enskilde får avslag på personlig assistans fastän de bedöms tillhöra en personkrets. I vissa fall får den enskilde avslag på personlig assistans med anledning av att behovet bedöms tillgodoses genom hemtjänst. I fall där den behövande inte vill ha hemtjänst av ”främlingar” utan vill att behovet av hjälp ska tillgodoses av anhöriga är det kvinnan som sätts i en svår situation, där hon utför omfattande ”gratisarbete” fastän att hon i upprepade fall uppger att hon inte orkar. Dilemmat med personlig assistans gör frågan svår ur jämställdhetsperspektiv. Då personlig assistans är en inkomstkälla för den behövande är det en klassisk kvinnofälla i fall som nämns ovan. Vare sig den behövande beviljas personlig assistans eller ej så fortsätter kvinnan i många fall vårda den anhöriga, oavsett om det är betalt eller obetalt.
- **LS:** I 7 av 10 granskade utredningar för flickor och pojkar samboende med familj fanns endast mamman och ingen pappa i barnets liv. I 2 av de 3 fall där båda föräldrar var närvarande var endast mamman synlig i utredningen. Även farmor och mormor finns i upprepade fall med i bilden. Det leder till diskussion om varför pappan i så stor utsträckning inte finns med i bilden för barn med särskilda behov. I upprepade fall där pojkar ansöker om ledsagarservice uppges orsaken vara att en manlig förebild saknas och därmed efterfrågas i brukarens liv, då brukaren endast umgås med kvinnor/flickor. Det leder till reflektionen om varför inte flickor efterfrågar manliga förebilder, förväntas inte manliga förebilder vara av lika stor vikt för flickor?

Checkfråga:

Anhöriga är aldrig skyldiga att vårda en anhörig. Det är viktigt att säkerställa att anhörigomsorg är önskvärt och sker frivilligt av brukaren och den anhöriga. ”I de fall där den närstående bistår den enskilde ska man i utredningen beakta den närståendes eventuella behov av avlösning, avlastning eller annat stöd”. *Riktlinjer för bistånd i form av särskild boendeform för äldre och funktionsnedsatta i Malmö stad*²

Säkerställ att den anhöriga inte lämnas ensam med stort omsorgsansvar för den behövande. Säkerställ att eventuellt behov av avlösning, avlastning eller annat stöd erbjuds på ett likvärdigt sätt till såväl maka, make, son, dotter osv. Säkerställ att omsorgen av den behövande sker frivilligt av den anhöriga. Det finns inget lagrum som stödjer barns föräldraansvar, barn är aldrig *skyldiga* att ta hand om sina föräldrar.

- **Hur förlitar du dig på din son?**
- **Hur förlitar du dig på din dotter?**
- **Till son/dotter: Är det okej för dig?**

² Stadskontoret | Riktlinjer för bistånd i form av särskild boendeform för äldre och funktionsnedsatta i Malmö stad. Antagna av KS 110301, reviderade 130116.
19 | Vård och omsorg | Checklista för jämställd biståndsbedömning

Personlig omvårdnads- och serviceinsatser

Slutsats

Hemtjänst

- Samboende kvinnor får mer insatser än samboende män, både personlig omvårdnad och serviceinsatser. Att samboende kvinnor får mer insatser än samboende män beror till stor del på att män i större utsträckning än kvinnor har behovet av hjälp tillgodosett av maken.
- Ensamboende kvinnor får mer insatser än ensamboende män, framförallt serviceinsatser.
- Ensamboende män får mer serviceinsatser än samboende män
- Ensamboende kvinnor får mer serviceinsatser än samboende kvinnor
- Ork, trötthet och nedstämdhet är vanligaste orsaken till ansökan om hjälp med städning för ensamboende män. Motsvarande orsaker uttrycktes inte hos kvinnor.

Reflektion

Hemtjänst

- Samboendes ansvar är tydligt eftersom ensamboende kvinnor och män har mer insatser än samboende.
- Det finns inget tydligt mönster som visar på orsaken till varför de ensamboende kvinnorna får mer insatser än ensamboende män, endast indikationer på att de ensamboende kvinnorna är äldre och därmed har sämre hälsa än de ensamboende männen. För att undersöka det bör en djupanalys av hälsotillstånd utföras, vilket inte fanns utrymme för i föreliggande granskning.
- Om en man uttalar att han inte kan utföra en viss syssla, frågar vi då i samma utsträckning som till en kvinna varför han inte kan? Är en rehabiliterande insats mer lämplig i vissa fall?
- Är det lämpligt att ställa en följdfråga om brukaren uttalar att han/hon inte kan – vad är orsaken till att du inte kan? Inte i syfte att det ska leda till avslag utan för att se andra möjligheter till självständighet.
- Varför samboende män inte får lika mycket omvårdnadsinsatser som kvinnor leder till diskussionen om huruvida deras önskemål om manlig omvårdnadspersonal inte tillgodoses. Tar vi för givet att män inte är blyga? Vi måste tillgodose mäns behov av blyghet också.

Citat:

”Vi måste ofta tjata på män där vi ser att behovet finns, men de vill inte bli duschade av en främmande kvinna och föredrar därför att fortsätta duschas av anhöriga”

Checkfråga:

Säkerställ att vi motiverar män och kvinnor till insatser i lika stor utsträckning. Säkerställ att kvinnor och män beviljas insatser av likvärdiga orsaker. Fråga alltid män och kvinnor i samma utsträckning varför de inte kan utföra en hushållssyssla själv. Om orsaken är att kunskapen inte finns behöver det inte leda till avslag utan för att se andra möjligheter till självständighet.

- **Följdfråga - Vad är orsaken till att du inte kan?**

Socialt tillstånd

Slutsats

Hemtjänst/LSS

- Det går inte att utläsa någon skillnad mellan kvinnor och män, flickor och pojkar, samboende eller ensamboende gällande antalet meningar som beskriver socialt tillstånd. Huvudorsaken till det är den stora variationen i utredningarna. Vissa utredningar har ett långt avsnitt som berör brukarens sociala tillstånd medan andra endast har en mening. Det är självklart även beroende på om brukaren har eller inte har ett brett socialt nätverk.
- Det går inte att utläsa några större skillnader mellan kvinnor och män, samboende eller ensamboende gällande bedömningen om huruvida det sociala tillståndet *inte är utförligt, utförligt* eller mycket *utförligt med värderingar*.

Reflektion

Hemtjänst/LSS

- Samboende kvinnor var de som hade flest bedömningar som var *ej utförliga*, men skillnaderna var inte tillräckligt stora för att det ska vara möjligt att dra slutsatser om det. De skillnader som var synliga bedöms bero på den stora variationen mellan utredningarna.

Rekommendation

- **Fastställda rubriker i utredningarna bör åtgärda problemet med stora skillnader mellan utredningarna.**
- **Säkerställ att samma frågor om socialt tillstånd ställs till kvinnor och män.**

Brukarens yrkessituation

Slutsats

Hemtjänst

- Samboende mäns yrke nämns oftare än samboende kvinnors.
- Ensamboende mäns yrke nämns oftare än ensamboende kvinnors.

Reflektion

Hemtjänst

- Ställs frågan om vilket yrke brukaren har haft till kvinnor i samma utsträckning som män? Majoriteten av Sveriges kvinnor har alltid förvärvsarbetat. 1970 förvärvsarbetade 60 procent av kvinnorna. 1990 var arbetskrafttalet nästan 90 procent av kvinnorna. Forskning visar att kvinnors förvärvsarbete negligeras och osynliggörs.
- Kvinnans sysselsättning värderas lägre om hon har varit hemmafru. Värderingen kommer många gånger från brukaren men bekräftas av handläggaren om denna inte väljer att skriva att brukaren har varit hemmafru i utredningen.
- Det är skillnad på i vilket sammanhang handläggaren möter brukaren. Vid tillfällen av vårdplanering är det ofta som handläggaren inte har tid att ställa dessa frågor då det viktigaste är att snabbt bevilja nödvändig insats.
- Gruppen diskuterar om vad frågan om yrke har för betydelse egentligen? Har den ingen eller har den en avgörande betydelse för insatsen? I det kommande gemensamma bedömningsinstrumentet BAS är frågan inkluderad med anledning av att det kan ge en förklaring till exempelvis varför brukaren har ont på ett särskilt ställe.

Citat:

”Jag har bara varit hemmafru, är ett vanligt svar från brukaren när frågan om yrke ställs. Kvinnan anser ofta sin roll som obetydlig i yrkessammanhang”.

”Män säger det ofta spontant, medan man ofta får fråga kvinnan. Men det är vanligt att vi ibland inte skriver det i utredningen om kvinnan har varit hemmafru”.

Checkfråga

Sannolikheten att båda haft ett yrkesarbete på något sätt är stort. Ställ samma fråga till kvinnor och män!

- **Vad har du yrkesarbetat med? Har du arbetat heltid?**
- **Har du skött barnen? Har du skött hemmet?**

Aktuellt tillstånd

Slutsats

Hemtjänst/LSS

- Det är inte möjligt att utläsa några skillnader mellan kvinnor och män, samboende eller ensamboende i antalet meningar som beskriver brukarens aktuella tillstånd.

Reflektion

Hemtjänst/LSS

- Att det inte är möjligt att utläsa några skillnader mellan könen beror till stor del på den stora variationen mellan utredningarna. Både brukarens berättelse och handläggarens frågor har betydelse för utformningen av utredningen.
- Det är av ovanstående anledning viktigt att det i utredningen går att urskilja brukarens berättelse, handläggarens iakttagelse och andras berättelser.

Checkfråga

Var medveten om när brukaren berättar. Är det fritt? Styr det av frågor?

- Säkerställ att det i utredningen framgår vem som berättar vad.

Hälsotillstånd

Slutsats

Hemtjänst

- Det är inte möjligt att utläsa några skillnader mellan kvinnor och män, samboende eller ensamboende i antalet meningar som beskriver brukarens hälsotillstånd

Reflektioner

Hemtjänst

- Samboende kvinnors hälsotillstånd beskrivs i mer än det dubbla antalet meningar än samboende män. Detta sammantaget med att dessa kvinnor har betydligt mer insatser än män kan tyda på att kvinnornas hälsotillstånd är sämre än männens.
- Det kan även bero på att fler av de samboende kvinnorna var utredda under vårdplanering, vilket brukar innebära att hälsotillståndet beskrivs mer omfattande, men oavsett är det en konsekvens av deras sjukdomstillstånd.
- Det kan även bero på den stora variationen i utredningarna, då det räcker att en utredning är omfattande i relation till de andra så är det inte tillförlitligt.
- I vissa utredningar står det knappt något om hälsotillståndet, hur ska vi då veta hur brukaren verkligen har det?

Checkfråga

Säkerställ en tydlig koppling mellan faktiska sjukdomstillstånd och beskrivning av förmågor och oförmågor.

- **Har du några sjukdomsbesvär som påverkar dig i vardagen?**

Beskrivning av hur brukaren är och mår

Slutsats

Hemtjänst

- Det är inte möjligt att utläsa några skillnader mellan kvinnor och män, samboende eller ensamboende i antalet meningar som beskriver hur brukaren är och mår.
- Samboende kvinnor beskrivs (av sig själva eller av anhörig) i fler än ett fall ha: yrsel, nedsatt kraft och smärtor.
- Samboende män beskrivs (av sig själv eller av anhörig) i fler än ett fall vara: trötta, orkeslösa och aggressiva.
- Ensamboende kvinnor beskrivs (av sig själv eller av anhörig) i fler än ett fall ha/vara: nedsatt aptit, värk, ensam.
- Ensamboende män beskrivs (av sig själv eller av anhörig) i fler än ett fall vara: trött och orkeslös.

LSS

- **LS:** Flickor beskrivs mer omfattande än pojkar.

Reflektioner

Hemtjänst

- Att det inte är möjligt att utläsa skillnader i antalet meningar som beskriver hur brukaren är och mår beror till stor del på den stora variationen i utredningarna, då det räcker att en utredning är omfattande i relation till de andra så är det inte tillförlitligt.
- Kvinnor uttrycker mer smärta, yrsel, värk, dvs. symptom på sjukdom. Män uttrycker inte motsvarande i samma utsträckning som kvinnor.

Checkfråga

Säkerställ att samma frågor ställs till kvinnor och män!

- **Beskriv med egna ord hur du mår**
- **Hur har sjukdomen/olyckan påverkat din förmåga att..**

Intressen

Slutsats

Hemtjänst

- Mäns intressen uttrycks och beskrivs mer omfattande än kvinnors, och de bedöms vara mer aktiva på fritiden än kvinnor.

Reflektion

Hemtjänst

- Utredningen är till stor del baserad på brukarens berättelse. Det leder till frågan om män i större utsträckning än kvinnor berättar om vad de tycker om att göra och gör. Brukarens berättelse är i sin tur baserad på handläggarens frågor vilket leder till frågan om handläggaren inte ställer frågan om intressen till kvinnliga brukare i samma utsträckning som till manliga brukare.
- I frågan om intresse ligger en värdering, en värdering som i första hand kommer från brukaren. Vad är fritid? Är pyssel hemma inte inräknat? När t.ex. män säger att de tycker om att laga mat beskrivs det som ett intresse. Räknas det som ett intresse när kvinnor uttrycker att de tycker om att laga mat, eller är det givet?

Checkfråga

Ställ samma frågor till kvinnor och män!

- **Vad har du för intresse?**
- **Vad gör du som är av intresse för dig?**

Beslut

Slutsats

Hemtjänst

- Det finns inga skillnader mellan kvinnor och män i beslut om bifall eller avslag på ansökta insatser.

LSS

- **LS:** Män/pojkar ansöker om fler timmar och beviljas fler timmar för ledsagarservice än kvinnor/flickor.

Reflektion

Hemtjänst

- Samtliga undersökta utredningar bifölls enligt ansökta insatser, undantaget en utredning tillhörande en samboende kvinna.

LSS

- **LS:** Ett mycket intressant resultat som leder till diskussioner om hur det kan komma sig att män/pojkar ansöker om fler timmar ledsagarservice och hur det i senare led kan komma sig att de även beviljas fler timmar. Då det troligtvis inte handlar om att aktiviteter som män/pojkar utför tar mer tid, är det mer troligt att orsaken är att de tillåts ta mer tid. I handläggningen finns inga standardiserade tider för hur många timmar som går att söka, utan handläggaren lägger tillsammans med den sökande fram ett förslag på vilka aktiviteter som önskas utföras och utifrån det en uträkning på antal timmar som det förväntas ta. Aningen är orsaken till skillnaden att handläggaren erbjuder mer timmar till män/pojkar eller att män/pojkar tar för sig i större utsträckning och söker om mer timmar och därmed beviljas mer. Oavsett vilket leder det till att män/pojkar får mer av de resurser som verksamheten erbjuder än kvinnor/flickor.

Checkfråga

För att säkerställa att beslut tar hänsyn till det jämställdhetspolitiska målet om att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv bör utredningen utvärderas i form av fem snabba kontrollfrågor. Insatsen bör leda till ett förverkligande av de jämställdhetspolitiska målen.

Kontrollfrågor

1. Hade beslutet varit annorlunda om brukaren var en kvinna eller en man?

Ja Nej

2. Hade jag bedömt annorlunda i ärendet om den enskilde har en maka, make, son eller dotter?

Ja Nej

3. Har jag säkerställt att jag inte utövat myndighetsfunktion utifrån stereotyp familjeuppfattning?

Ja Nej

4. Har jag säkerställt att mamma och pappa på ett likvärdigt sätt tas i anspråk?

Ja Nej

5. Har jag på ett likvärdigt sätt säkerställt att brukaren oavsett om det är en kvinna eller en man vill bli vårdad av anhörig eller föredrar offentlig hjälp?

Ja Nej

Mål

Slutsats

Hemtjänst

- Det går inte i utredningarna att utläsa skillnader mellan kvinnor och män, samboende eller ensamboende om huruvida mål finns beskrivna.
- Målen för ensamboende beskrivs mer omfattande än målen för samboende, både för kvinnor och män.
- Att avlasta hustrun är ett vanligt mål i utredningar för samboende män. Motsvarande mål nämns inte för samboende kvinnor.

LSS

- **PA:** Fler målsättningar beskrivs i beslut för kvinnor.
- **LS:** Fler målsättningar beskrivs i beslut för kvinnor/flickor samboende med familj.
- **LS:** Att bryta isolering är den vanligaste målsättningen i utredningar för kvinnor/flickor, motsvarande mål nämns ej i utredningar för män/pojkar trots att det framgår i utredningen att isolering föreligger.
- **LS:** Män/pojkar ansöker ofta om insatsen i avlastningssyfte för anhöriga, motsvarande nämns ej i utredningar för kvinnor/flickor.

Reflektion

Hemtjänst

- Samtliga undersökta utredningar hade mål beskrivna i utredningen, undantaget två samboende kvinnor.
- Trots att samboende kvinnor erhåller mer serviceinsatser än samboende män beskrivs inte i någon av de undersökta utredningarna att målet är att avlasta maken. Det är ett stöd för att kvinnorna är mer involverade i makens omsorg än tvärtom, och därmed är i behov av avlastning. Kvinnans omfattande ansvar i samboende hem är även tydligt i målen.

LSS

- **LS:** Att avlösning är en vanlig målsättning för män/pojkar som ansöker om ledsagning är intressant då insatsen ej är avsedd för avlösning. Det hade kunnat betyda att handläggare snabbare ser till kvinnliga anhörigas behov av avlastning än mäns. Utifrån helhetsbilden framgår dock tydligt att kvinnor tar större del av ansvaret i hemmet och omsorgen av den behövande och därmed är i större behov av avlastning.

Checkfråga

- Viktigt att fråga sig om målet endast omfattar brukaren själv eller om målet bör omfatta en annan person?

Kommunicering

Slutsats

Hemtjänst/LSS

- Det går inte att utläsa skillnader mellan kvinnor och män, samboende eller ensamboende om huruvida beslutet har kommunicerats med den enskilde.

Reflektion

Hemtjänst/LSS

- Orsaken ligger i att det är så stora skillnader i utredningarna mellan stadsdelarna. Under granskningen uppstod en diskussion då det som en handläggare ansåg vara kommunicerat inte ansågs vara det av en annan. Även det faktum att rubrikerna i utredningarna kan ändras genomgående leder till att det inte alltid finns en rubrik som beskriver om beslutet har kommunicerats eller inte.

Rekommendation

Rubricering av utredningar bör standardiseras samtidigt som riktlinjer för hur ett beslut ska kommuniceras bör förtydligas och upprättas gemensamt inom samtliga stadsområden.

Slutsatser Hemtjänst

- Makor till samboende män initierar ärendet oftare än makar till samboende kvinnor.
- Endast döttrar, inga söner, initierar ärendet trots att flertalet brukare även har söner.
- Makans ansvar nämns i utredningen oftare än makens ansvar.
- Makor till samboende män är mer behjälpliga med service och personlig omvårdnad till sina makar, än makar till samboende kvinnor. I de fall där maken inte är behjälplig uttrycks det oftare än i samboende kvinnors utredningar, att hennes sjukdomstillstånd inte tillåter det, oavsett om det rör sig om personlig omsorg eller service.
- Samboende makor uttrycker i större utsträckning än samboende makar oro över vad maken ska klara av och orka med, och ansöker därför om insatsen. Motsvarande uttryck finns inte i undersökta utredningar för samboende makar.
- Anhöriga till samboende män är mer involverade än anhöriga till samboende kvinnor.
- Anhörigas betydelse i brukarens liv är stort för att få vardagen att fungera.
- Brukarens strävan efter självständighet är tydligt, framförallt för samboende kvinnor samt ensamboende kvinnor och män.
- Brukarens barn är behjälpliga med ekonomi, räkningar och kontakt med myndigheter. Framförallt döttrar bistår med service och personlig omvårdnad och omsorg samt kontakt med myndigheter. Befintliga söner stöttar och hjälper till med ekonomi och räkningar.
- Döttrar till ensamboende män är särskilt involverade i det praktiska arbetet.
- Samboende kvinnor får mer insatser än samboende män, både personlig omvårdnad och serviceinsatser. Att samboende kvinnor får mer insatser än samboende män beror till stor del på att män i större utsträckning än kvinnor har behovet av hjälp tillgodosett av maken.
- Ensamboende kvinnor får mer insatser än ensamboende män, framförallt serviceinsatser.

- Ensamboende män får mer serviceinsatser än samboende män
- Ensamboende kvinnor får mer serviceinsatser än samboende kvinnor
- Ork, trötthet och nedstämdhet är vanligaste orsaken till ansökan om hjälp med städning för ensamboende män. Motsvarande orsaker uttrycktes inte hos kvinnor.
- Samboende mäns yrke nämns oftare än samboende kvinnors.
- Ensamboende mäns yrke nämns oftare än ensamboende kvinnors
- Samboende kvinnor beskrivs (av sig själva eller av anhörig) i fler än ett fall ha: yrsel, nedsatt kraft och smärtor. Kvinnor är sjukare och har i fler fall vårdutredningar.
- Samboende män beskrivs (av sig själv eller av anhörig) i fler än ett fall vara: trötta, orkeslösa och aggressiva.
- Ensamboende kvinnor beskrivs (av sig själv eller av anhörig) i fler än ett fall ha/vara: nedsatt aptit, värk, ensam.
- Ensamboende män beskrivs (av sig själv eller av anhörig) i fler än ett fall vara: trött och orkeslös.
- Mäns intressen uttrycks och beskrivs mer omfattande än kvinnors, och de bedöms vara mer aktiva på fritiden än kvinnor.
- Målen för ensamboende beskrivs mer omfattande än målen för samboende, både för kvinnor och män.
- Att avlasta hustrun är ett vanligt mål i utredningar för samboende män. Motsvarande mål nämns inte för samboende kvinnor.

Slutsatser LSS personlig assistans

- Makans ansvar nämns i utredningen oftare och mer omfattande än makens ansvar.
- Kvinnor är den primära omsorgsgivaren i de enskildas liv, oavsett om den behövande är kvinna eller man, ensamboende eller samboende.
- Sysslor som utförs av anhöriga kvinnor till behövande män beskrivs mer utförligt än de sysslor som anhöriga män utför till behövande kvinnor.
- Fler målsättningar beskrivs i beslut för kvinnor.

Slutsatser LSS ledsagarservice

- Makans ansvar nämns i utredningen oftare och mer omfattande än makens ansvar.
- Mamman är den primära i samtliga utredningar för flickor och pojkar samboende med familj. I majoriteten av de utredningarna var pappan inte närvarande i barnets liv. I de fall där båda föräldrarna var närvarande nämndes endast mamman i utredningen.
- Kvinnans ansvar är tydligare i utredningar för samboende män med maka. Kvinnans ansvar beskrivs i omfattande berättelse med förklaringar för varför hon inte kan utföra vissa uppgifter. Motsvarande återfinns inte i utredningar för samboende kvinnor med make.
- Flickor beskrivs mer omfattande än pojkar.
- Män/pojkar ansöker om fler timmar och beviljas fler timmar för ledsagarservice.
- Fler målsättningar beskrivs i beslut för kvinnor/flickor samboende med familj.
- Att bryta isolering är den vanligaste målsättningen i utredningar för kvinnor/flickor, motsvarande mål nämns ej i utredningar för män/pojkar trots att det framgår i utredningen att isolering föreligger.
- Män/pojkar ansöker ofta om insatsen i avlastningssyfte för anhöriga, motsvarande nämns ej i utredningar för kvinnor/flickor.

Checklista

- **Initiering av ärendet**

Anhöriga är aldrig skyldiga att vårda en anhörig. Säkerställ att omsorg om anhöriga är önskvärt från båda hållen. Ömsesidig frivillighet av omsorg är viktigt för både brukaren och för den anhöriga.

- **Fråga vårdtagaren om det är sonen eller dottern som ska kontaktas**
- **Fråga aktuell son eller dotter om vem som ska kontaktas**

- **Makars ansvar**

Ställ samma frågor till make och maka om vad de utför i hemmet. För att få en bild över hemsituation, ställ följdfrågor som ska leda till ett likvärdigt och bra beslut:

- **Vad gör du hemma?**
- **Finns det något du slutat att göra p.g.a. din fysiska hälsa?**
- **Finns det någon personlig omvårdnad som du hjälper din maka/make med?**
- **Finns det någon personlig omvårdnad som du slutat att hjälpa din maka/make med?**

- **Anhörigsituation**

Anhöriga är aldrig skyldiga att vårda en anhörig. Säkerställ att den anhöriga inte lämnas ensam med stort omsorgsansvar för den behövande. Säkerställ att eventuellt behov av avlösning, avlastning eller annat stöd erbjuds på ett likvärdigt sätt till såväl maka, make, son, dotter osv. Säkerställ att omsorgen av den behövande sker frivilligt av den anhöriga.

- **Hur förlitar du dig på din son?**
Hur förlitar du dig på din dotter?
Fråga den anhörige: Är det okej för dig?

- **Personlig omvårdnads- och serviceinsatser**

Säkerställ att vi motiverar män och kvinnor till insatser i lika stor utsträckning.

Säkerställ att kvinnor och män beviljas insatser av likvärdiga orsaker.

Fråga alltid män och kvinnor i samma utsträckning vad som är orsak till att de inte kan utföra en hushållssyssla själv. Om orsaken är att kunskapen inte finns behöver det inte leda till avslag utan användas för att se andra möjligheter till självständighet.

- **Fråga - Vad är orsaken till att du inte kan?**

- **Socialt tillstånd**
Säkerställ att samma frågor om socialt tillstånd ställs till både kvinnor och män.
- **Yrkessituation**
Troligheten att båda haft ett yrkesarbete är stort. Ställ samma fråga till kvinnor och män:
 - **Vad har du yrkesarbetat med? Har du arbetat heltid?**
 - **Har du skött barnen? Har du skött hemmet?**
- **Aktuell situation**
Var medveten om när brukaren berättar. Är det fritt? Styr det av frågor?
 - **Säkerställ att det i utredningen framgår vem som berättar vad.**
- **Hälsotillstånd**
Säkerställ en tydlig koppling mellan faktiska sjukdomstillstånd och beskrivning av förmågor och oförmågor.
 - **Har du några sjukdomsbesvär som påverkar dig i vardagen?**
- **Beskrivning av hur brukaren är och mår**
Ställ samma frågor till kvinnor och män.
 - **Beskriv med egna ord hur du mår**
 - **Hur har sjukdomen/olyckan påverkat din förmåga att..**
- **Intresse**
Ställ samma frågor till kvinnor och män.
 - **Vad har du för intresse?**
 - **Vad gör du som är av intresse för dig?**
- **Beslut**
För att säkerställa att beslutet är i enlighet med det jämställdhetspolitiska målet att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv bör utredningen utvärderas genom fem snabba kontrollfrågor. Insatsen bör leda till ett förverkligande av de jämställdhetspolitiska målen.

Kontrollfrågor

1. Hade beslutet varit annorlunda om brukaren var en kvinna eller en man?
 Ja Nej
2. Hade jag bedömt annorlunda i ärendet om den enskilde har en maka, make, son eller dotter?
 Ja Nej
3. Har jag säkerställt att jag inte utövat myndighetsfunktion utifrån stereotyp familjeuppfattning?
 Ja Nej
4. Har jag säkerställt att mamma och pappa på ett likvärdigt sätt tas i anspråk?
 Ja Nej
5. Har jag säkerställt på ett likvärdigt sätt att brukaren oavsett om det är en kvinna eller en man vill bli vårdad av anhörig eller föredrar offentlig hjälp?
 Ja Nej

- **Mål**
- Viktigt att fråga sig om målet endast omfattar brukaren själv eller om målet bör omfatta en annan person.

Diskussion

I arbetet med checklistan har det framkommit att socialtjänsten ofta är trängd av arbetsbelastningen. Handläggarna känner ansvar för att människor som söker hjälp ska få en snabb handläggning och försäkras sig om att den är korrekt, men tiden är knapp och några kvalitetsmässiga utsvävningar finns det inte utrymme för. Checklistan är utformad så att den ska kunna användas och styra handläggningen mot en grundnivå av likvärdig service för kvinnor och män. Den syftar till att säkerställa likvärdig information och att ställa likvärdiga förväntningar på brukarna utifrån deras behov vare sig det är kvinnor eller män det handlar om. Checklistan är också utformad så att brukarens autentiska berättelse blir tydlig och att kravet på ett salutogent förhållningssätt tillgodoses. Jämställdhetsintegrering blottlägger nämligen inte bara det eventuellt ojämsställda i handläggning och utfall, utan även generella kvalitetsbrister. Rubriker som ändras från fall till fall, information utifrån samma grundbehov som inte konstanthålles, otydlighet i var den autentiska berättelsen börjar och slutar är exempel på sådant som alldeles säkert ger upphov till varierande kvalitet även ur andra perspektiv. Jämställdhetsintegrering är ett kvalitetsarbete.

Det tydligaste resultatet i de sammanställningarna som gjorts i arbetet med checklistan är att det ställs högre krav på kvinnliga anhöriga. Det leder oss till en vidare diskussion kring huruvida det högre kravet på kvinnliga anhöriga beror på brukarens, den anhöriges, handläggarens eller mera allmänt på samhällets invanda föreställningar om kön där samtliga involverade bidrar med sin del. Vi vet att 40 procent av kvinnorna som ger omfattande omsorg till sina äldre står utanför arbetsmarknaden. Närmare 100 000 kvinnor i Sverige anger som främsta orsak till att de slutat arbeta eller gått ned i arbetstid att de vårdar en nära anhörig³. Arbetet med jämställdhetsintegrering har blottlagt hur ett ojämsställt utfall uppkommer och att biståndshandläggares högre krav på kvinnliga anhöriga bidrar till en utveckling som går emot Malmö kommissionens uppdrag om ett socialt hållbart Malmö. Checklistan ger några enkla handgrepp för hur socialtjänstens handläggare kan ändra sin del i utfallet mot en mer jämställd riktning. En riktning som inte bidrar till exempelvis strukturer där kvinnor tvingas avstå från betalt arbete, gå ner i arbetstid, eller arbeta dubbelt och obetalt för att vårda en anhörig.

Det som framkommer i granskningen av utredningarna är att det är kvinnans *oförmåga* som är central när det gäller makar, oavsett om det handlar om hemtjänst, personlig assistans eller ledsagarservice. Det påvisas när *hon* inte kan i betydligt större utsträckning än när *han* inte kan. Samtliga resultat visar på makors och döttrars omfattande ansvar för sina anhöriga inom både SoL och LSS. Det visar också på vikten av en väl fungerande hemtjänst och att ett omfattande anhörigstöd är avgörande ur jämställdhetsperspektiv.

³ Lorentzi, U. (2011). *Hänger din mammas trygghet på dig? Att kombinera jobb med omsorg om föräldrar*. Kommunal.

I arbetet med checklistan reflekterades kring den komplexa situation som finns mellan brukare och anhöriga inom personlig assistans. I Limhamn-Bunkeflo, Husie och Rosengård pågick ett jämställdhetsarbete parallellt med arbetet med checklistan. Även där undersöktes och diskuterades LSS. Analyserna visade på tämligen stora skillnader i utfall mellan stadsdelarna. I diskussionerna framkom att LSS "blivit målet" och att det kan ta åratal innan den "rätta" diagnosen är på plats som leder till LSS. Flera handläggare gav exempel på både komplexa och vardagliga situationer i ärendena som de kan ställas inför som har betydelse ur jämställdhetsperspektiv. Handläggarna efterfrågade fler typer av insatser som behövs för att hjälpa de sökande att bryta svårigheter och mönster.

Checklistan ska vara en hjälpreda för handläggarna. De som arbetat med utvecklingen av checklistan har önskat en enkel metod som samverkar med andra utvecklingsarbeten inom socialtjänsten. Ett tydligt önskemål är att checklistans frågor inarbetas i BAS samt implementeras i verksamhetssystemet för biståndsbedömning. För att komma vidare och hålla kvar jämställdhetsarbetet som en naturlig del av socialtjänstens arbete är det av yttersta vikt att checklistan är lättillgänglig och utvecklingsbar. För att arbetet med jämställdhet ska ge resultat föreslås avdelningschefer för biståndsbedömning vara ansvariga för att checklistan ska ligga till grund för biståndsbedömningen i Malmö stad. Endast då går det att säkerställa att kvinnor och män, flickor och pojkar får en likvärdig fördelning av verksamhetens resurser, tillgodosedda efter behov, oavsett kön.

Bilaga 1

Utvärdering av arbetet med jämställdhetsintegrering av vård och omsorgsverksamhet 20/9-13

”Situationer som man tidigare inte reflekterat över, men som idag gör att man stannar upp och tänker ett steg längre”

En workshop för utvärdering av arbetet med jämställdhetsintegrering som pågått inom Vård och Omsorg sedan maj 2012, anordnades den 20 september 2013. Inbjudna till workshopen var Jämställdhetsgruppen för Vård och Omsorg, avdelningen för bistånd. Jämställdhetsgruppen består av biståndshandläggare från samtliga stadsområden, tidigare stadsdelar i Malmö. Jämställdhetsgruppens arbete har i huvudsak bedrivits gemensamt i samband med granskningar av biståndsutredningar. Nio av 13 deltagare från Jämställdhetsgruppen var närvarande på workshopen. Syftet med workshopen var att få en överblick över deltagarnas attityder till ett jämställdhetsperspektiv i biståndsbedömningen dvs. om deltagarna har förståelse för och kan se relevansen i att ha ett jämställdhetsperspektiv vid bedömning av insatser. Syftet var även att jämföra attityderna gentemot ett jämställdhetsperspektiv som råder idag jämfört med innan projekttidens start, för att se om en eventuell attitydförändring har åstadkommit. Skillnaderna går att syna i relation till en workshop som hölls alldeles i början av projekttidens start, vars syfte var att undersöka kunskapsnivå, upplevd nytta och vilja att arbeta med jämställdhetsintegrering. Även om workshopen som hölls vid projektets början inte helt och hållet bestod av samma deltagare som idag ingår i jämställdhetsgruppen, så gav workshopen en generell bild av kunskapsnivån, den upplevda nyttan och viljan att arbeta med jämställdhetsintegrering som råder i verksamheten. Anteckningar från den workshop som hölls i början av projekttidens start finns tillgängliga på Malmö stads intranät samt i rapporten – *Jämställdhetsanalys av biståndsbeslut enligt SoL och LSS*.

En gemensam utvärdering av det arbete som Jämställdhetsgruppen bedrivit gav en positiv bild av de attityder som råder idag i jämförelse med projekttidens start. Samtliga deltagare var eniga om att ett jämställdhetsperspektiv är relevant vid bedömning av insatser. Workshopen avslutades med att deltagarna fick skriva en personlig utvärdering av gruppens jämställdhetsarbete. Utvärderingen är anonym och beskriver deltagarnas fria åsikter om den personliga resan.

”Arbetet med jämställdhetsgruppen har varit intressant och inneburit flera ögonöppnande upplevelser. I början av arbetet trodde jag att vår verksamhet redan är mycket jämställd, men under analysarbetet med utredningarna har det blivit tydligt att detta inte alltid är fallet utan att det finns mycket kvar att jobba med. Jag är glad att vi kommit fram till praktiska förslag om hur jämställdhetsarbetet ska kunna implementeras i den fortlöpande verksamheten och hoppas att det ska leda till förbättringar för brukarna och säkerställa att man får samma insatser och samma stöd i vardagen oavsett pojke/flicka eller man/kvinna. Det viktigaste för att det ska bli så tror jag är att jämställdhetsaspekten blir en integrerad del av biståndsbedömningen.”

”Arbetet har varit mycket stimulerande och väckt en hel del tankar på hur just jag själv arbetar. Ju längre tiden gått ju enklare och mer på ”G” har det känts att få ut budskapet till kollegorna. Samtidigt ”Oj hur ska detta tas emot, och hur ska vi lyckas?”. Men jag tror själv på nötningsmetoden, vi måste göra det om vi ska nå något resultat. Inte ge upp, utan att fortsätta jobba för ett mer jämställt arbete/bedömning genom diskussioner som hålls levande. Det är så himla lätt att projekt glöms bort efter ett tag, vilket vi också sagt här idag. Men jag är beredd på att dra mitt strå till stacken för det INTE ska glömmas bort. Och tack till er båda, Sara och Gertrud som visar ett sådant fantastiskt engagemang!”

För mig personligen har genus/jämställdhet alltid legat nära och varit en viktig kamp. När arbetet påbörjades blev jag därför mycket nyfiken på vad det hade att erbjuda. Jag har även hamnat i en hel del hätska diskussioner med kollegor som bara tycker det är jobbigt med allt nytt som kommer. Första dagen, vid informationen fångades mitt intresse, så när jag hörde att det var en grupp som skulle bildas var det ett självklart val att vara med. Under arbetets gång var det ibland svårt att se skillnaderna i utredningarna, men i efterdiskussionerna och när vi läst rapporten syns det tydligt hur stora skillnader det faktiskt finns. Jag har även märkt skillnaderna i mitt sätt att arbeta. Jag har ett sedan arbetets start tittat på ett gammalt beslut som jag tog för några år sedan, där jag vet att jag hade resonerat annorlunda idag. Jag ser ljus på Malmö stads vidare arbete med detta om de förslag vi lagt fram kommer att mottas på det sätt vi önskar. Tycker att vi kommit fram till konkreta och lättillgängliga åtgärder som kan implementeras i vårt arbete. Jag hoppas också att jag som medlem i Jämställdhetsgruppen kommer att kunna inspirera mina kolleger att arbeta vidare och ta på sig sina genusglasögon. Men även att tycka att det är lika roligt och spännande som jag. Men om inte får jag bli lika tjugig som Dr Filippa (från tvättsäcksexemplet).”

”Inför första mötet (workshopen vid projektets start) önskade jag mer bakgrundsinformation och mål med arbetsgruppen. Det var först i slutet av det mötet som mitt intresse vaknade. Tycker det är bra att vi träffats så mycket som vi gjort. Och det är bra med lite tid mellan träffarna. Då belastas inte det vanliga arbetet så mycket. Det har känts viktigt att delta och våra idéer och tankar har haft betydelse. Första träffen undantagen så upplever jag alla våra träffar som bra, kreativa och trevliga. Jag är mycket nöjd med slutresultatet. Det känns viktigt och roligt att hålla vårt arbete levande i fortsättningen. Jag hoppas innerligt att vi får tid och medel i det dagliga arbetet att följa detta.”

”När jag fick frågan av min chef om att vara med i denna grupp, tänkte jag: ”varför behövs en sådan grupp när vi redan gör jämställt biståndsbedömning?”. Efteråt började vi granska utredningar och då och då blev jag förvånad över hur vi ibland har utrett behoven av bl.a. hjälp i hemmet utifrån kön. Nu förstår jag meningen med denna grupp. Jag skulle bli glad om detta arbete skulle leda till en bättre/mer jämställt biståndsbedömning samt skulle vara stolt över att jag har kunnat göra förändring.”

”Från början när jag fick uppdraget tänker man som vanligt ”ännu ett projekt, vad ska det bli av detta?”. Här har vi gått in på djupet vilket faktiskt var lite arbetsamt. En viktig sak som vi såg tidigt i processen var hur olika våra utredningar var, upplägg, innehåll etc. Detta blev en slutsats – att för att kunna mäta och se saker måste våra utredningar bli mer lika och detta måste samköras med de olika arbeten som faktiskt pågår i Malmö stad kring handläggning. Trots olika utredningar såg vi en del saker, t.ex. att flest kvinnliga anhöriga var med på möten och höll i kontakter. Det Malmö stad ska tänka på enligt mig är att sådana här frågor alltid ska styras centralt, istället för att alla förvaltningar gör lite olika. Annars blir det lätt att man tänker ”det har vi ju redan gjort, ännu ett projekt”. Det jag ändå alltid brukar komma fram till i slutet är att det är processen som är viktigt, den har jag varit med i även om slutresultatet läggs på is.”

”I början av detta projekt hade jag en föreställning om att detta endast skulle leda till ett projekt som under tid inte kom fram till några konkreta mål och slutsatser utan bara var ”bortkastad” tid. Känner nu när vi tittat tillbaka att det har blivit något konkret av det hela och att känslan finns om en framtidsplan. Jag gillar att det hela tiden varit öppna diskussioner samt att vi har hållit det på en marknära och verklighetsanpassad nivå. Om man i efterhand ska vara lite kritisk så skulle man kanske ha gransakt fler utredningar för att få en mer omfattande bild över utredningar och beslut. Beröm till er som håller i projektet är att allas synpunkter har lyssnats in och även tagits med i det fortsatta arbetet.”

”Det har varit mycket roligt att vara med i gruppen. Jag kände redan från början att det skulle vara roligt och utvecklande. Gertrud gav en bra inledning i början och man fick upp ögonen på vad jämställdhet var. Helt plötsligt såg man orättvisor överallt, i tidningsartiklar, i bemötande osv. Det fick mig att reflektera över hur jag gjorde i mitt dagliga arbete. Utredningarna var roliga att granska för då fick man själv upp ögonen på vad man själv skriver i utredningarna. Det känns bra att vi kommit fram till konkreta frågor/checklista/kontrollfrågor. Detta gör att man kan använda det i framtiden. Jag tror att det är viktigt att hålla det levande annars är det lätt att man glömmer bort. Om man får in det i det nya systemet får man en påminnelse dagligen, då kommer man ihåg. Sammanfattningsvis har det varit mycket roligt att få vara med i denna grupp och jag har lärt mig otroligt mycket och utvecklats. Tack för allt!”

”Jag har alltid tyckt att ämnet jämställdhet är viktigt. Under arbetets gång har jag alltmer sett behovet av ett strukturerat sätt att arbeta för att göra förändring och att behovet finns. När vi satt och granskade utredningar fanns känslan av att det inte skulle bära frukt. Nu efteråt ser jag att det var nödvändigt för att få fram hur det ser ut, och att arbetet ger frukt. Vi ser att vi missar ställa frågor, glömmer att ta hänsyn till, att bedömningar inte är jämställda, att vi inte är uppmärksamma på jämställdhet i frågor etc. De slutsatser som framkommit är en bra grund för att säkra att biståndsbedömningen blir ur ett jämställdhetsperspektiv.”